

A87/09 CO:2046924

12 maart 1987.

CHINESE HERVORMINGEN EN OPENHEID OP EEN KEERPUNT

Het wordt steeds duidelijker dat de voortvarendheid waarmee China afkoerste op politieke hervormingen, die nodig werden geacht ter verdieping van 's lands modernisering, plaats heeft gemaakt voor terughoudendheid en herbezinning. De naweeën van de studentenbetogingen die zich voltrokken rond de voorbije jaarwisseling, hebben het behoudender deel van de partijleiding in Peking de kans geboden om hun bezwaren tegen Westerse invloeden om te zetten in orthodoxe aanbevelingen, uitbreiding van contrôle en disciplinaire maatregelen.

Ofschoon met opzet wordt vermeden om de ingezette campagne tegen "burgerlijke vrijheden" de schaal en intensiteit te laten aannemen van vergelijkbare acties uit een afgezworen radicaal verleden, kunnen de gevolgen verstrekkend zijn. In elk geval is reeds vast te stellen dat de kring van hervormingsgezinde leiders kleiner en zwakker was dan algemeen werd verondersteld en dat de Chinese openheid tenminste geen onomkeerbaar gegeven is.

CHINESE HERVORMINGEN EN OPENHEID OP EEN KEERPUNT

De kortstondige studentenbetogingen in diverse Chinese universiteitssteden rond de afgelopen jaarwisseling blijken allerm minst te hebben bijgedragen tot de versnelde hervormingen en democratisering waarom zo luidkeels door de demonstranten was gevraagd.* Integendeel, de intellectuele jongeren die bij de manifestaties hun nek hadden uitgestoken, hebben met hun onwettige en vooral partijkritische acties tenslotte een aantal prominente leiders dat sympathiek stond tegenover hun streven, danig gecompromitteerd. Daarmee speelden zij ongewild in de kaart van een sterke groep van machthebbers, wie het tempo en de intensiteit van China's modernisering al lange tijd een doorn in het oog was en voor wie de kans om het hele ontwikkelingsproces af te remmen een welkom geschenk moet zijn geweest.

Het spreekt haast vanzelf dat sedert de vervanging van HU Yaobang als partijleider - in het personele vlak veruit het belangrijkste gevolg van de gebeurtenissen - vooral de conservatieve bestuurders hun stem lieten horen. Daarbij traden met name de Politburoleden PENG Zhen (tevens Volkscongresvoorzitter) en HU Qiaomu, alsook het CC-lid DENG Liqun (de hardliner die eind '86 nog als CCP Propagandachef aan de kant werd gezet) op het voorplan. Zoals te begrijpen valt houden zij, die ondanks alles voorstander gebleven zijn van politieke hervormingen, thans wijselijk hun mond.

Van DENG Xiaoping moet gezegd worden dat hij, op wie de studenten tijdens hun demonstraties een persoonlijk beroep deden, de jongere generaties vermoedelijk ernstig heeft teleurgesteld en 's lands intelligentsia van zich, en dus ook van de partij, heeft vervreemd. Via verschillende interne partijdocumenten die de laatste tijd naar de buitenwereld zijn "uitgelekt", blijkt DENG althans in ideologisch opzicht veel orthodoxere standpunten in te nemen dan werd aangenomen. Op het toppunt van de studentencrisis pleitte China's "sterke man" zelfs voor een hard ingrijpen tegen hen die het gezag van de partij waagden aan te tasten.

DENG's uitspraak, kort na het aftreden van HU Yaobang, dat "China's deur naar de buitenwereld nog verder open moet", is inmiddels overvleugeld door recentere publicaties van redevoeringen door hem gehouden in de jaren '60. Redevoeringen waarin partijdiscipline en democratisch centralisme centraal staan en het jargon uit het tijdperk MAO Zedong doorklinkt. Ofschoon DENG ongetwijfeld nog altijd uit is op vergaande economische modernisering, blijkt thans uit alles dat hij zich met betrekking tot de component die politieke hervormingen van dat plan vormen (welke de greep van de CCP op het staatsbestel zouden verzwakken), geschaard heeft onder de conservatieve tegenstanders van een dergelijk proces.

Met hoeveel nadruk de Chinese leiders kort na de crisis ook bezwoeren dat de modernisering en openstelling van het land ongemoeid zouden worden gelaten, toch hebben zich sedertdien ontwikkelingen voorgedaan die gerede twijfel daaraan hebben doen rijzen.

Zo suggereerde vice-premier LI Peng al een herbezinning door Peking op de economische samenwerking van de Volksrepubliek met het Westen. "De Chinese weg naar het socialisme zal stellig problemen met zich meebrengen op het gebied van de samenwerking met onze Westerse vrienden. Hun democratie is de onze niet.(...) Wij willen ons de technologie van het Westen verwerven, maar wijzen

---

*Zie SBP-Focus A87/002 van 8 januari 1987.

Westerse leefwijzen en ideologie af", aldus LI die geldt als een belangrijke kandidaat voor het premierschap, nu ZHAO Ziyang die functie tijdelijk combineert met de leiding over de CCP.

De omgeslagen houding van de Chinese overheid tegenover buitenlandse invloeden weerspiegelt zich eveneens in de hernieuwde reserve waarmee de bevolking buitenlanders tegemoet treedt. Zij werd daartoe opgeroepen door de partijpers, die schreef te hebben geconstateerd dat de traditionele "xenofobie" dreigde plaats te maken voor "xenophilie", hetgeen een regelrechte "catastrofe" zou betekenen. Westerse correspondenten in de Volksrepubliek meldden dan ook dat openlijke contacten met Chinezen op straat wederom als verdacht gelden en dus gevaarlijk zijn. De uitwijzing van de voor het Franse persagentschap AFP werkende Canadees MacDONALD en de arrestatie van diens studenten-contact is de duidelijkste waarschuwing van het regime naar beide kanten toe tot dusver.

Slechts een handvol prominenten heeft tengevolge van de reactie op de studentenbetogingen aan positie ingeboet. Een enkele uitzondering daargelaten werden inderdaad, zoals aangekondigd, alleen partijleden door maatregelen getroffen. Na de sancties tegen HU Yaobang, FANG Lizhi (vice-rector in Hefei en "aanstichter" van de onrust) en de publicisten LIU Binyan en WANG Ruowang* vielen er voornamelijk slechts ontslagen in de sectoren onderwijs/wetenschap en partijpropaganda. De voorzitter en vice-voorzitter van de Academie van Wetenschappen, resp. LU Jiayi en YAN Dongsheng, werden vervangen door ZHOU Guangzhou en TENG Teng (voormalig vice-directeur van de CCP Propagandaafdeling).

ZHU Houze, hoofd van de CCP Propagandaafdeling en naaste medewerker van HU Yaobang, moest het veld ruimen voor de als conservatief bekend staande WANG Renzhi.

In reactie op het partijkritische karakter van de studentenbeweging is de Chinese partijtop overgegaan tot het voeren van een nationale campagne tegen de zogenaamde "burgerlijke vrijheden", oftewel de Westerse invloeden, die met name door de momenteel de boventoon voerende conservatieven als systeem-ondermijnend worden beschouwd. Twee van de meestgehoorde eisen van de betogers destijds: democratie naar Westers model en persvrijheid, moeten het daarbij het zwaarst ontgelden, resp. in de officiële partijpropaganda en in nieuwe controlemaatregelen.

Met een elan dat herinnert aan de tijden dat campagnes in de Volksrepubliek aan de orde van de dag waren, stortte de partijpers zich inmiddels op de ontluistering van "de burgerlijke democratie". Vergelijkende studies over socialistische en burgerlijke democratie kwalificeerden de laatste als "een democratie die alleen door de uitbuitende klasse wordt genoten", "een instrument ten dienste van kapitalistische exploitatie" en "een vorm van burgerlijke overheersing". Streven naar een samenleving van dat type stond volgens PENG Zhen gelijk aan "doen alsof het maanlicht in de kapitalistische maatschappij helderder is dan onze (socialistische) zon."

Omdat allengs duidelijker kwam vast te staan dat de CCP-leiding een groot deel van de schuld voor het ontsporen van China's intellectuele jongeren wenste te leggen bij het al te tolerante beleid van de propagandasector, konden sancties op dat gebied niet uitblijven. Reeds genoemd werden de maatregelen tegen bekende progressieve publicisten en tegen de hoofd-partijverantwoordelijke in deze.

Daarnaast werd prompt besloten tot de oprichting van een nieuw "Media- en Publicatiebureau" onder supervisie van de Chinese regering. Het bureau zal

---

*Zie SBP-Focus A87/003 van 22 januari 1987.

zich bezighouden met de censuur, het uitbannen van illegale publicaties en de "samenwerking" met buitenlandse persorganen. Met de instelling van het Media- en Publicatiebureau verdween het voormalige Staatspublicatiebureau, naar verluidde omdat het onvoldoende controle uitoefende op de media. Hoe voortvarend het nieuwe orgaan al werkt moge blijken uit de constatering door in China geaccrediteerde correspondenten, dat "buitenlandse publicaties waarvan de artikelen het bewind onwelgevallig zijn, beginnen te stagneren". Ook de binnenlandse pers zou zich reeds op de veranderde situatie aan het instellen zijn, te oordelen naar de berichten die melden dat nogal wat scribenten in paniek hun onder de "oude" toestand geschreven stukken trachtten in te trekken.

Het zal duidelijk zijn dat de roep van de studenten om persvrijheid in december volstrekt averechts heeft uitgepakt. De schrijver WANG Ruowang, die in die dagen nog kon verkondigen dat zijn inziens "persvrijheid wel het minste is wat we in deze fase kunnen bereiken en de eerste en cruciale stap betekent voor welke hervorming dan ook", was zo ongeveer de eerste die uit de CCP werd gezet.

Van de pasbenoemde vice-voorzitter van de Academie van Wetenschappen TENG Teng was een uit augustus '86 daterende uitspraak bekend dat "men aan krantenredacties diende over te laten wat zij al of niet wensten te publiceren." Medio januari liet TENG het Volksdagblad schrijven dat die opmerking destijds wel erg uit zijn verband was gerukt en dat hij nooit afbreuk had willen doen aan het principe dat "de pers fungeert als de stem van de partij."

Weliswaar probeert het regime in Peking naar buiten toe zorgvuldig het beeld overeind te houden van een vrijwel eensgezinde partijtop die slechts op onderdelen van het hervormingsprogramma pas op de plaats maakt en niet meer dan een klein aantal prominenten heeft terechtgewezen. Maar intussen reikt de onmiskenbaar veranderde machtsverhouding tussen hervormingsgezinden en conservatieven aanmerkelijk verder dan dat. De terugschrik-reflexen in het milieu van de pers, onder intellectuelen, in kringen van kunst en cultuur en in het algemeen onder de bevolking op straat bewijzen dat.

Het steeds vaker in partijpublicaties opduiken van jargon en slogans uit een periode die als afgesloten werd beschouwd, alsook het onlangs weer ten tonele voeren van wijlen LEI Feng (het toonbeeld van sluis onderwerping aan partijdiscipline en communistische ethiek ten tijde van de Culturele Revolutie) wijst in de richting van een voorzichtige, doch consequente terugkeer naar oude waarden en orthodoxie.

De openlijke keuze van DENG Xiaoping voor een dergelijke ombuiging moge dan misschien tactisch zijn, om althans de economische modernisering van zijn land te kunnen doorzetten; niet te ontkennen valt dat hij daarmee, al dan niet gedwongen, in de kaart speelt van zijn opposenten binnen de partijtop. Met het initiatief in conservatieve handen, met uitgedunde - zo niet uitgebluste - hervormingsgezinde gelederen en met het traditioneel orthodoxe Volksbevrijdingsleger behoedzaam op weg naar nieuwe politieke inbreng, groeit zowel in de Volksrepubliek als daarbuiten de onzekerheid over de duurzaamheid van China's stabiliteit. Tegelijkertijd neemt ook de druk toe voor het in oktober a.s. geplande Dertiende CCP Congres, waarop de huidige nog zo vitale gerontocratie geacht wordt plaats te zullen maken voor een jongere generatie.